

Bartosz Orliński

Wykorzystanie "cash pooling" w grupach kapitałowych małych i średnich przedsiębiorstw

Ekonomiczne Problemy Usług nr 102, 387-397

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BARTOSZ ORLIŃSKI

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

WYKORZYSTANIE *CASH POOLINGU* W GRUPACH KAPITAŁOWYCH MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Wprowadzenie

Współczesne procesy gospodarcze stają się coraz bardziej skomplikowane. Liczba wszystkich zmiennych determinujących podstawowe wielkości ekonomiczne jest dla analityków niemożliwa do zdefiniowania. W odpowiedzi na stale zmieniające się warunki makroekonomiczne i złożoność całego systemu gospodarczego mali i średni przedsiębiorcy także tworzą struktury powiązanych podmiotów gospodarczych, które powstają w celu maksymalizacji potencjału do pozyskiwania kapitału na rynkach finansowych, optymalizacji podatkowej czy zwiększenia bezpieczeństwa wypracowanego wcześniej majątku. Często ich złożoność oraz trudne do zdefiniowania powiązania biznesowe, osobowe i kapitałowe sprawiają, że zarządzanie finansami takich podmiotów jest prawdziwym wyzwaniem. Wraz z rozwojem takich grup przedsiębiorstw powstają narzędzia i metody wspomagające zarządzanie środkami pieniężnymi. Jednym z instrumentów optymalizujących przepływy pieniężne jest *cash pooling*.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie korzyści oraz zagrożeń wynikających ze stosowania nowoczesnej metody zarządzania niedoborami oraz nadwyżkami gotówki we wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstwach.

1. *Cash pooling* jako instrument zarządzania środkami pieniężnymi

Najbardziej płynne aktywa, tj. środki pieniężne w postaci gotówki lub krótkoterminowych papierów dłużnych są jednymi z najważniejszych zasobów przedsiębiorstwa, ponieważ są niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej. Efektywne zarządzanie nimi może przynieść realne korzyści. Głównymi celami zarządzania środkami pieniężnymi są minimalizacja posiadanej gotówki oraz maksymalizacja korzyści wynikających z jej posiadania.

Nowe technologie oraz stałe poszerzanie oferty produktów i usług przez sektor bankowy sprawiają, że zarządzanie gotówką w przedsiębiorstwie ewoluuje. Elektroniczny dostęp do rachunków bankowych zdecydowanie usprawnił i przyspieszył obrót gotówki w systemie bankowym. Wpłynęło to na podniesienie efektywności

aktywnego zarządzania środkami pieniężnymi¹.

Rozwój bankowości przyczynił się do wzrostu znaczenia usług z zakresu *cash management*, które dzięki udostępnianiu narzędzi analitycznych oraz zwiększaniu szybkości dokonywania transferów środków pieniężnych wspomagają przedsiębiorstwa w obniżaniu kosztów alternatywnych, związanych z posiadaniem gotówki na rachunkach bankowych. Im więcej podmiotów powiązanych, tym większe możliwości optymalizacyjne. Jedną z usług bankowych zyskujących na znaczeniu jest *cash pooling*, inaczej zwany konsolidacją środków pieniężnych lub rachunkiem skonsolidowanym. Usługa ta skierowana jest przede wszystkim do przedsiębiorstw działających w ramach grupy kapitałowej lub posiadających rozbudowaną strukturę organizacyjną, które są zlokalizowane w różnych częściach kraju lub kontynentu, prowadzą zdywersyfikowaną działalność, generują liczne przepływy na rachunkach bankowych lub gotówkę w jednostkach terenowych, którą następnie konsolidują na rachunku głównym, ale można ją także zastosować w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw, które są wzajemnie powiązane biznesowo, osobowo, kapitałowo bądź mają wydzielone punkty sprzedaży oferowanych towarów i usług.²

Cash pooling powstał w odpowiedzi na zapotrzebowanie rynku. Bardzo często w ramach jednej struktury organizacyjnej dochodzi do sytuacji, w której na rachunku jednego podmiotu występuje niedobór środków pieniężnych, zaś na rachunku drugiego nadwyżka gotówkowa. Zarządzanie saldami kont takich jednostek nabiera znaczenia z punktu widzenia centralnego zarządzania środkami pieniężnymi, ponieważ może prowadzić do realnego obniżenia kosztów finansowych.

Konsolidacja środków pieniężnych pozwala na przenoszenie nadwyżek finansowych z jednych rachunków rozliczeniowych na drugie w ramach tej samej grupy podmiotów powiązanych bądź jednostki organizacyjnej. Pozwala to na uniknięcie ponoszenia kosztu, wynikającego z odsetek od kredytów operacyjnych oraz skuteczne wykorzystanie gotówki zdeponowanej na nieoprocentowanych rachunkach bankowych. Rozwiązanie to pozwala na wyliczenie odsetek na podstawie zbilansowanego salda środków pieniężnych na rachunkach bankowych poszczególnych przedsiębiorstw, działających w ramach jednej struktury. Podstawą do naliczania kosztów lub przychodów odsetkowych jest tylko saldo głównego rachunku bankowego.

Metoda ta może być szczególnie interesująca dla osób zarządzających płynnością finansową wszystkich podmiotów, tworzących grupę powiązanych małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie gdy działalność gospodarcza jest prowadzona przez kilka podmiotów gospodarczych z odrębną osobowością prawną. *Cash pooling* wpływa wtedy na zwiększenie efektywności przepływów pieniężnych i optymalnego wykorzystania środków pieniężnych, poprawę płynności finansowej oraz ograniczenie kosztów finansowych³.

¹ M. Sierpińska, T. Jachna, *Metody podejmowania decyzji finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 207.

² J. Grzywacz, M. Lipski, *Cash pooling jako instrument efektywnego zarządzania środkami pieniężnymi w przedsiębiorstwie*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Zeszyt Naukowy 89, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2008, s. 52.

³ J. Grzywacz, *Współpraca przedsiębiorstwa z bankiem*, Difin, Warszawa 2006, s. 114.

W praktyce gospodarczej usługa *cash pooling* ze względu na wysoki stopień skomplikowania jest indywidualnie dopasowywana do konkretnej struktury organizacyjnej i jej potrzeb. Wpływ na ostateczny kształt implementowanego rozwiązania ma również system prawny obowiązujący w danym kraju. Wyróżnić można dwa podstawowe rodzaje *cash pooling*: rzeczywisty i wirtualny.

2. *Cash pooling* rzeczywisty

Usługa konsolidacji gotówki oferowana przez instytucje finansowe polega na sformalizowanej, inicjowanej przez banki i automatycznej konsolidacji środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych podmiotów gospodarczych będących częścią jednej zorganizowanej struktury na koniec każdego dnia roboczego. Bank jako usługodawca jest zobowiązany do transferowania środków pieniężnych pomiędzy rachunkami, naliczania odsetek od zagregowanego salda oraz raportowania. *Cash pooling* rzeczywisty polega na realnym transferze środków pieniężnych z rachunków poszczególnych jednostek (źródłowych) na rachunek główny (skonsolidowany). Następnie wartość odsetek przychodowych lub kosztowych jest naliczana od wartości salda rachunku głównego⁴. Konsolidację rzeczywistą można osiągnąć za pomocą jednej z pięciu metod:

- zerowania sald (*zero balancing*),
- konsolidacji docelowej (*target balancing*),
- konsolidacji warunkowej (*conditional pooling*),
- konsolidacji odwracalnej (*cindrella pooling*),
- konsolidacji wielopoziomowej (*multi-level consolidation*).

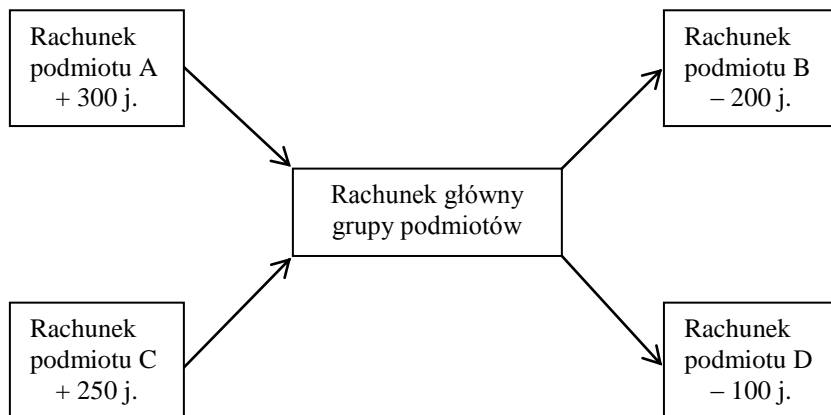
Najbardziej tradycyjną metodą jest *cash pooling zero balancing*. Na koniec dnia roboczego, po zaksięgowaniu wszystkich transakcji uznających i obciążających rachunki źródłowe w ramach grupy powiązanych podmiotów gospodarczych, bank automatycznie inicjuje transfery środków pieniężnych, uznających saldo rachunku skonsolidowanego, które stanowi sumę wszystkich – dodatnich i ujemnych – sald rachunków źródłowych. Oznacza to, że w przypadku pojawienia się niedoboru gotówki na jednym z rachunków bankowych następuje wyrównanie jego salda do zera. Efektem zastosowania metody jest wyzerowanie sald wszystkich rachunków źródłowych, zaś rachunek główny jest równy łącznej nadwyżce gotówkowej bądź łącznemu wykorzystaniu kredytu w rachunku bieżącym.

Należy zaznaczyć, że salda zamknięcia rachunków bankowych z konkretnego dnia są również saldami otwarcia dnia następnego. Oznacza to, że jednostki, do których należą rachunki źródłowe rozpoczynają kolejny dzień działalności z zerowym saldem. Aby umożliwić ich funkcjonowanie w sytuacji, gdy wpływy pieniężne są niższe niż wydatki, ustala się dzienne limity środków pieniężnych do wykorzystania dla poszczególnych rachunków źródłowych w taki sposób, aby ich zagregowana wartość nie przekroczyła sumy dostępnej gotówki oraz przyznanego grupie

⁴ J. Grzywacz, *Cash pooling w efektywnym zarządzaniu gotówką przez przedsiębiorstwo*, w: *Zarządzanie majątkiem obrotowym w przedsiębiorstwie*, red. J. Grzywacz, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 69.

kredytu w rachunku bieżącym⁵.

W przypadku *cash pooling* rzeczywistego na koniec dnia następuje realny przepływ środków pieniężnych z rachunków o dodatnim saldzie (rachunki podmiotu A i C). W pierwszej kolejności z tych środków następuje pokrycie niedoborów wykazywanych na rachunkach bankowych pozostałych podmiotów (rachunki podmiotu B i D), w drugiej zaś, uzyskana w ten sposób nadwyżka o wartości 250 j. pozostawiona jest na rachunku głównymi oprocentowana. Przykład zilustrowano na rysunku 1.

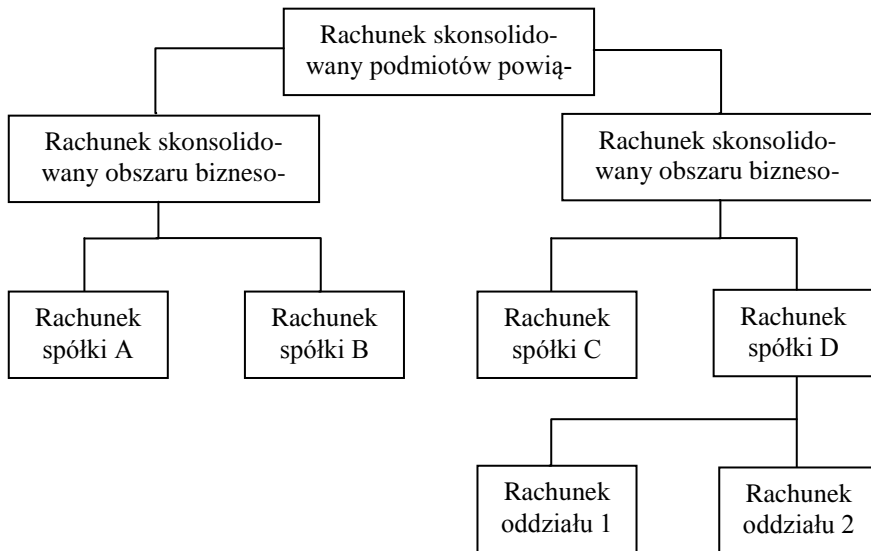

Rysunek 1. Przepływ środków pieniężnych – *cash pooling* rzeczywisty

Źródło: opracowanie własne.

Bardziej rozbudowane struktury organizacyjne wymagają wielostopniowego zerowania sald. Najpierw na poziomie jednego podmiotu gospodarczego, który ma więcej niż jeden rachunek bankowy ze względu na zdywersyfikowaną, skomplikowaną działalność operacyjną lub oddziały. Następnie w ramach spółki nadrzędnej lub wydzielonego obszaru biznesowego, aż do etapu konsolidacji na poziomie całej grupy wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstw. Oznacza to, że konsolidacja w obrębie jednego obszaru biznesowego będzie finansowana środkami pieniężnymi z rachunku głównego tylko w takiej części, która nie może być pokryta gotówką z rachunku skonsolidowanego tego obszaru. Konsolidacja na poziomie centralnym następuje dopiero po dokonaniu konsolidacji na niższym poziomie, tj. poszczególnych obszarów biznesowych. Schemat konsolidacji wielopoziomowej przedstawiono na rysunku 2.

⁵ W. Szumielewicz, *Cash management w grupach kapitałowych. Diagnozowanie, kształtowanie, ocena*, Difin 2009, s. 170.

Rysunek 2 Konsolidacja wielopoziomowa w grupie wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstw (*multi – level consolidation*)

Źródło: opracowania własne.

Pozostałe metody konsolidacji bazują na tej samej zasadzie funkcjonowania, różnią się jednak pewnymi szczegółami. Konsolidacja docelowa polega na pozostawianiu danym jednostkom dodatniego salda na koniec dnia roboczego celem zabezpieczenia płynności finansowej spółki w kolejnym dniu.

Konsolidacja warunkowa jest odmianą *cash pooling*, która ma na celu ograniczenie finansowania wewnątrz grupy podmiotów powiązanych, co wynika z pozostawienia poszczególnym spółkom części kompetencji w zakresie zarządzania płynnością finansową w celu obniżenia kosztów konsolidacyjnych. Zakres warunkowania konsolidacji zależy od możliwości technicznych banku.

Ostatnią metodą *cash pooling* realnego jest konsolidacja odwracalna, która polega na wykorzystywaniu nadwyżek środków pieniężnych tylko w części niezbędnej do pokrycia zaistniałych niedoborów. Pozostała część gotówki zdeponowanej na rachunkach bankowych pozostaje do dyspozycji zarządzających środkami pieniężnymi i daje możliwość zainwestowania ich w dowolnej formie poza konsolidacją⁶.

⁶ J. Grzywacz, M. Lipski, *Cash pooling...*, s. 56.

3. *Cash pooling* wirtualny

Konsolidacja rzeczywista poprzez wzajemne finansowanie spółek bądź obszarów biznesowych, w ramach grupy wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstw, wiąże się z potencjalnym ryzykiem podatkowym, dużym zaangażowaniem związanym z monitorowaniem i rozliczaniem przepływów pieniężnych, a także odbieraniem jednostkom możliwości zarządzania płynnością finansową.

Alternatywą jest *cash pooling* wirtualny (inaczej *netting* lub *notional cash pooling*), który polega na optymalizacji oprocentowania sald wszystkich rachunków bankowych podmiotów gospodarczych z grupy. Na podstawie matematycznej a nie fizycznej kompensacji występujących nadwyżek lub niedoborów środków pieniężnych. To narzędzie wykorzystywane jest często przez przedsiębiorstwa posiadające wiele oddziałów lub spółek córek rozproszonych na obszarze całego kraju lub zagranicą (*cross-border cash pooling*), ale może być także zastosowane dla małych i średnich przedsiębiorstw powiązanych, np. tylko biznesowo⁷.

W literaturze przedmiotu występują dwie metody konsolidacji wirtualnej. Metoda brutto – przy założeniu pełnej kompensacji odsetek przychodowych i kosztowych – opiera się na wyliczeniu i zaksięgowaniu odsetek dla każdego rachunku bankowego. Rozpoczyna się od wyliczenia sumy naliczonych odsetek, wartości skonsolidowanego salda, a także oszacowaniu odsetek dla zagregowanego salda. W dalszej kolejności następuje wypłata różnicy pomiędzy odsetkami od pojedynczych rachunków i odsetkami od wirtualnego rachunku głównego. Na koniec dochodzi do redystrybucji osiągniętych korzyści pomiędzy rachunki uczestniczące w konsolidacji. Metoda netto – przy tym samym założeniu – sprowadza się do wyliczenia skonsolidowanego salda grupy podmiotów powiązanych, wyliczenia odsetek oraz ich zaksięgowania na rachunku wiodącym⁸. Na tym kończą się obowiązki *pool leadera*, czyli banku. Podział osiągniętych korzyści pomiędzy uczestników konsolidacji jest po stronie zarządzających finansami danej grupy małych i średnich przedsiębiorstw⁹.

Obydwa rozwiązania są jednak rzadko stosowane w praktyce gospodarczej. Po pierwsze, regulacje prawne i przepisy rachunkowe w zależności od kraju odmiennie podchodzą do zagadnienia konsolidacji wirtualnej i jest ona często możliwa tylko po spełnieniu określonych warunków. Po drugie, brak możliwości kompensacji odsetek sald wszystkich rachunków spółek uczestniczących w konsolidacji wynika z oddzielnego wykazywania w aktywach banku dodatnich i ujemnych sald poszczególnych rachunków, co wiąże się z koniecznością utrzymywania przez bank komer-

⁷J. Folga, *Zarządzanie majątkiem obrotowym*, w: *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, red. A. Bielawska, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 223.

⁸W. Szumielewicz, *Cash management...*, s. 195–196.

⁹J. Grzywacz, *Cash pooling...*, s. 65.

cyjny w banku centralnym rezerwy obowiązkowej¹⁰ oraz utrzymywania odpowiedniego współczynnika adekwatności kapitałowej (współczynnika wypłacalności)¹¹.

Częściowym rozwiązaniem wymienionych utrudnień jest uzyskanie przez bank zabezpieczenia, np. w formie poręczenia o wartości co najmniej równej sumie wszystkich sald ujemnych od podmiotów charakteryzujących się dodatnimi saldami środków pieniężnych.

Analizując *cash pooling* wirtualny na przykładzie wartości sald rachunków bankowych podmiotów A, B, C i D, zilustrowanych na rysunku 1 należy podkreślić, że nie dochodzi do przepływu środków pieniężnych pomiędzy rachunkami powiązanych przedsiębiorstw. Stosując metodę netto ustala się wartość salda wszystkich rachunków, wylicza wartość odsetek przychodowych bądź kosztowych, a następnie księguje się ich wartość na rachunku głównym. W przedstawionym przykładzie saldo jest dodatnie i wynosi 250 j., co oznacza, że na rachunku głównym zaksięgowane zostaną odsetki przychodowe. W metodzie brutto następuje dodatkowo wyliczenie korzyści jednostkowych oraz ich redystrybucja na wszystkie podmioty, będące częścią struktury małych i średnich przedsiębiorstw.

4. Zalety i wady wykorzystywania *cash pooling* w przedsiębiorstwie

Wykorzystywanie konsolidacji rzeczywistej we wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstwach wpływa pozytywnie na kilka jego obszarów, tj. zarządzanie płynnością finansową, poprawę współpracy poszczególnych podmiotów gospodarczych w tym zakresie oraz efektywniejszą współpracę grupy podmiotów z bankiem.

Poprawę zarządzania płynnością finansową powiązanych podmiotów gospodarczych z rozbudowaną strukturą organizacyjną uzyskuje się poprzez zmniejszenie poziomu najbardziej płynnych aktywów utrzymywanych celem zabezpieczenia płynności i zredukowanie poziomu zadłużenia krótkoterminowego w formie kredytów w rachunku bieżącym. Konsolidacja sald rachunków źródłowych na rachunku głównym daje możliwość zarządzania całkowitą wartością środków pieniężnych, zgromadzonych przez wszystkie jednostki oraz bezpośrednio wpływa na osiąganie korzyści odsetkowych. Kompensacja sald ujemnych z saldami dodatnimi występującymi na innych rachunkach oznacza zamianę finansowania trudniej dostępnym i droższym kredytem bankowym na finansowanie wewnętrzne bazujące na dostępnych środkach pieniężnych. Pokazuje to jak akumulacja potencjału poszczególnych małych i średnich przedsiębiorstw pozwala osiągnąć korzyści dla każdego z nich.

Wdrożenie *cash pooling* rzeczywistego w grupie powiązanych przedsiębiorstw zmusza do ujednoczenia procedur, a także automatyzacji wewnętrznych transferów środków pieniężnych. Wpływa to na usprawnienie planowania przepły-

¹⁰ W Polsce stopa rezerwy obowiązkowej wynosi 3,5% od 1.01.2011 r.; Uchwała nr 9/2010 Rady Polityki Pieniężnej z dnia 27 października 2010 r. zmieniająca Uchwałę w sprawie stóp rezerwy obowiązkowej bankówi wysokości oprocentowania rezerwy obowiązkowej, DzU NBP, nr 15/2010.

¹¹ M. Iwanicz-Drozdowska, *Ewolucja regulacji w zakresie adekwatności kapitałowej banków*; www.nbp.pl (14.04.2012).

wów pieniężnych, większą przejrzystość transferów gotówkowych oraz możliwość przeniesienia zadań monitorowania, rachowania i rozliczenia odsetek na bank – *pool leadera*. Automatyzacja procesu zarządzania przepływami środkami pieniężnymi wewnątrz struktury wraz z przeniesieniem centrum odpowiedzialności do spółki – matki lub jednostki dominującej oznacza mniejsze zapotrzebowania na zasoby ludzkie w działach finansowych poszczególnych spółek – córek lub jednostkach funkcyjnych

Dzienne analizowanie przepływów pieniężnych oraz konieczność wyboru jednego partnera do obsługi rachunków bieżących różnych podmiotów wpływa na zacieśnienie relacji z bankiem. Wdrożenie *cash pooling*u rzeczywistego oznacza ujednoczenie przez bank warunków oraz zasad współpracy z każdym z podmiotów gospodarczych, co przekłada się na korzystniejsze oprocentowanie depozytów na rachunkach bieżących i kredytów krótkoterminowych ze względu na efekt skali.

Aby oszacować realne korzyści wynikające z *cash pooling*u rzeczywistego należy je skorygować o koszty bankowe (jednorazowe, okresowe, transakcyjne, koszty raportowania oraz realokacji odsetek pomiędzy poszczególne jednostki), koszty monitorowania alokacji środków pieniężnych w ramach grupy, koszty narzędzi wspomagających proces konsolidacji oraz koszty doradztwa podatkowego¹².

W przypadku konsolidacji wirtualnej, głównym celem jej wdrożenia jest uzyskanie optymalizacji przychodów i kosztów odsetkowych. W porównaniu do konsolidacji rzeczywistej osiąga się także dodatkowe korzyści, tj. brak transferu środków pieniężnych, czyli trudności związanych z przypisaniem poszczególnych wartości do danych spółek bądź obszarów biznesowych, pozostawienie odpowiedzialności za zarządzanie płynnością finansową w każdej jednostce, mniejsze ryzyko podatkowe oraz niższe koszty implementacji utrzymania konsolidacji. Należy jednak zwrócić uwagę, że osiągnane korzyści odsetkowe w konsolidacji wirtualnej są nieporównywalnie mniejsze niż w przypadku *cash pooling*u rzeczywistego. Ograniczenie poziomu aktywów pieniężnych nie jest tak skuteczne. Ta metoda nie daje możliwości zarządzania łączną wartością środków pieniężnych zgromadzonych na wszystkich rachunkach bankowych.

Wdrożenie *cash pooling*u wirtualnego przynosi korzyści w postaci poprawy współpracy pomiędzy podmiotami powiązanymi oraz współpracy z bankiem, jednak w mniejszym stopniu niż w przypadku *cash pooling*u rzeczywistego. Dokładna analiza wymaga dokonania korekty omówionych korzyści o koszty związane z uruchomieniem usługi konsolidacji rachunków w ramach określonych struktury jednostek gospodarczych. Są one takie same jak w przypadku konsolidacji rzeczywistej z wyjątkiem – kosztów transakcyjnych¹³.

Negatywne konsekwencje stosowania *cash pooling*u są związane przede wszystkim z ryzykiem podatkowym. Brak przepisów regulujących bezpośrednio proces konsolidacji rachunków bankowych sprawia, że *cash pooling* jako umowa nienazwana, narażona jest na odmienne interpretacje organów kontrolno-skarbowych. W praktyce pojawiają się implikacje związane z podatkiem dochodo-

¹² W. Szumielewicz, *Cash management...*, s. 178–183.

¹³ *Ibidem*, s. 203–204.

wym podatkiem od towarów i usług, cenami transferowymi oraz podatkiem od czynności cywilno-prawnych¹⁴. Minister Finansów w odpowiedzi na interpelację poselską stwierdził, że każda umowa *cash pooling* winna być oceniana podatkowo jedynie według kryteriów, które na gruncie polskiego prawa podatkowego zostały zdefiniowane. Mimo interpretacji indywidualnych potwierdzających tezę, iż jest to usługa bankowa wcale nie oznacza to, że wszystkie umowy *cash pooling*owe będą w ten sposób klasyfikowane, bowiem każda z nich powinna być oddzielnie analizowana¹⁵.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 60 i 61 ustawy z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych (DzU 2000, nr 54, poz. 654, ze zm.), nie uważa się za koszty uzyskania przychodów odsetek od pożyczek (kredytów) udzielonych spółce przez:

- jej udziałowca (akcjonariusza) posiadającego nie mniej niż 25% udziałów (akcji) tej spółki albo udziałowców (akcjonariuszy) posiadających łącznie nie mniej niż 25% udziałów (akcji) tej spółki, jeżeli wartość zadłużenia spółki wobec jej udziałowców (akcjonariuszy) posiadających co najmniej 25% udziałów (akcji) i wobec innych podmiotów posiadających co najmniej 25% udziałów w kapitale takiego udziałowca (akcjonariusza) osiągnie łącznie trzykrotność wartości kapitału zakładowego spółki albo
- inną spółkę, jeżeli w obu tych spółkach – spółce będącej pożyczkodawcą i spółce będącej pożyczkobiorcą – ten sam udziałowiec (akcjonariusz) posiada nie mniej niż 25% udziałów (akcji), a wartość zadłużenia spółki otrzymującej pożyczkę (kredyt) wobec udziałowców (akcjonariuszy) tej spółki posiadających co najmniej 25% jej udziałów (akcji) i wobec innych podmiotów posiadających co najmniej 25% udziałów w kapitale tych udziałowców (akcjonariuszy) oraz wobec spółki udzielającej pożyczki (kredytu) osiągnie łącznie trzykrotność wartości kapitału zakładowego spółki¹⁶.

Zapisy te rodzą ryzyko, że organ skarbowy zinterpretuje *cash pooling* jako umowę pożyczki zawieraną pomiędzy podmiotami powiązаныmi na podstawie przedstawionego fragmentu ustawy, co sprawi, iż koszty odsetkowe nie będą stanowiły kosztów uzyskania przychodu. W rzeczywistości zawsze stroną każdej transakcji jest bank, co zostało już potwierdzone w interpretacjach indywidualnych¹⁷.

Fakt, iż *cash pooling* jest umową nienazwaną w prawie polskim rodzi także wątpliwości niektórych organów kontrolnych co do segmentacji tej usługi na bazie Ustawy o podatku od towarów i usług. Główny Urząd Statystyczny sklasyfikował *cash pooling* jako PKWiU 65.23.10 „Usługi pośrednictwa finansowego pozostałe gdzie indziej niesklasyfikowane”. Zgodnie z art. 43 ust. 1 pkt 1, ustawy usługi *cash*

¹⁴ P. Cichulski, T. Szczepanik, W. Szczypiński, *Cash pooling – aspekty prawno-podatkowe*, „CFO”, nr 04/2012, s. 45.

¹⁵ Odpowiedzi podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z dnia 27 kwietnia 2004 r. oraz 2 lipca 2004 r. na interpelację nr 6005 w sprawie kwalifikacji do celów podatkowych porozumień o wspólnym zarządzaniu płynnością finansową przez grupę spółek.

¹⁶ *Ustawa z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych*; DzU 2000, nr 54, poz. 654 ze zm., art. 16 ust. 1 pkt 60 i 61.

¹⁷ Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 02.09.2009 r., sygnatura IPPB3/423-437/09-2/ER.

poolingu zalicza się do grupy usług zwolnionych z VAT¹⁸. Mimo to pojawiają się interpretacje indywidualne, które traktują każdy podmiot uczestniczący w transakcjach jako usługodawcę, co rodzi obowiązek rozliczenia się z tegoż podatku¹⁹.

Implikacje zastosowania *cash pooling* na gruncie ustawy o podatku od czynności cywilno-prawnych wynikają z zagrożenia interpretacji tych transakcji jako umowy pożyczki a nie jako usługi pośrednictwa finansowego zgodnie z klasyfikacją GUS, bowiem ten rodzaj usługi jest zwolniony z podatku VAT, co automatycznie oznacza brak możliwości zastosowania PCC. Dodatkowo, tezę, że *cash pooling* nie podlega podatkowi od czynności cywilno-prawnych wzmacnia enumeratywny charakter art.1 ust. 1 pkt 1 ustawy, który jednoznacznie wskazuje na transakcje będące przedmiotem opodatkowania²⁰. Potwierdzają to także interpretacje indywidualne²¹.

Cash pooling jest rozwiązaniem zwiększającym efektywność zarządzania przepływami środków pieniężnych nie tylko w złożonych strukturach kapitałowych, ale także w powiązanych biznesowo, osobowo, kapitałowo małych i średnich przedsiębiorstwach. Należy pamiętać, iż w przypadku podmiotów powiązanych, w rozumieniu ustawy, ma zastosowanie art. 9a Ustawy o podatku dochodowym osób prawnych, który nakłada obowiązek sporządzania dokumentacji cen transferowych. Dotyczy to świadczenia usług, sprzedaży lub udostępnienia wartości niematerialnych i prawnych, w których łączna kwota (lub jej równowartość), wynikająca z umowy lub rzeczywiście zapłacona w roku podatkowym, łączna kwota wymagalnych świadczeń przekracza równowartość 30 000 euro. Każda transakcja oraz jej warunki powinny być rynkowe. Organ kontrolujący na bazie art. 11 tejże ustawy dokonuje oszacowania cen, wykorzystując jedną z czterech metod: porównywalnej ceny niekontrolowanej, ceny odprzedaży, rozsądnej marży („koszt plus”), metody zysku transakcyjnego. Podmioty podlegające obowiązkowi przygotowania dokumentacji podatkowej mogą korzystać z innych metod, jednak zastosowanie jednej z wymienionych daje gwarancję, że organ kontrolny zastosuje taką samą. Brak dokumentacji cen transferowych rodzi ryzyko sankcji materialnej, zaś w przypadku doszacowania dochodu jest on opodatkowany 50% stawką podatku oraz nałożeniem odsetek za zwłokę. Ważną rolę w ograniczeniu ryzyka podatkowego pełnią informacje uzyskiwane od banków, bowiem są one źródłem danych, niezbędnych do sporządzenia rzetelnej dokumentacji podatkowej

Oprócz ponoszonych kosztów implementacji i świadczenia usługi *cash pooling*, kosztów dodatkowej sprawozdawczości finansowej niezbędnej przy wdrożeniu, kwestie podatkowe są najistotniejszym elementem, który musi zostać poddany analizie w każdym konkretnym przypadku na gruncie obowiązujących przepisów. Nieumiejętna próba zastosowania konsolidacji rachunków bankowych może spowodować

¹⁸Ustawa z dnia 11.03.2004 roku o podatku od towarów i usług, DzU 2004, nr 54, poz. 535, ze zm., art. 43 ust. 1 pkt 1.

¹⁹ Interpretacja indywidualna, Trzeci Mazowiecki Urząd Skarbowy w Radomiu z 20.06.2006 r., sygnatura 1473/WV/ 443/546/47/2006/SK.

²⁰Ustawa z dnia 9 września 2000 roku o podatku od czynności cywilno-prawnych, DzU 2000, nr 86, poz. 959, ze zm., art. 1 ust. 1 pkt 1.

²¹ Interpretacja indywidualna Drugi Mazowiecki Urząd Skarbowy w Warszawie z 19.03.2007 r., sygnatura 472/SPC/436–6/07/PM.

wać, że dodatkowe koszty będą znacznie wyższe aniżeli możliwe do osiągnięcia korzyści²².

Podsumowanie

Zastosowanie usługi *cash pooling* we wzajemnie powiązanych małych i średnich przedsiębiorstwach pozwala zwiększyć efektywność zarządzania środkami pieniężnymi oraz osiągnąć realne korzyści. Konsolidacja rzeczywista i wirtualna jest coraz częściej stosowanym narzędziem w Polsce – mimo istnienia ryzyka podatkowego oraz pewnych niedogodności związanych z wątpliwościami czy traktować wewnętrzne transfery jako pożyczki udzielane poprzez poszczególne jednostki z grupy podmiotów powiązanych. W innych krajach Unii Europejskiej *cash pooling* jest zasadniczym instrumentem zarządzania gotówką²³.

Rola *cash pooling* w aktywnym zarządzaniu środkami pieniężnymi będzie rosła wraz z dalszym rozwojem i integracją rynków finansowych oraz powstawaniem coraz większej liczby powiązań biznesowych, osobowych i kapitałowych pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami.

THE USE OF CASH POOLING IN LINKED SMALL AND MEDIUM-SIZED COMPANIES

Summary

The presented article describes the role of cash pooling in active cash management with particular attention to small and medium-sized companies. Firstly, there is information about aims of cash management and short description of cash pooling as service. In the second part two alternative cash pooling methods are presented – zero balancing and notional. Next, advantages and disadvantages of cash pooling zero balancing and notional are itemized with focus on tax aspects.

Translated by Bartosz Orliński

²²M. Kwapien, *Cash pooling jako narzędzie zarządzania płynnością w grupach kapitałowych*, w: *Finansowanie rozwoju przedsiębiorstwa. Studia przypadków*, red. M. Panfil, Difin 2011, s. 389.

²³ JP Morgan Asset Management: *Global Cash Management Survey 2007*; www.treasury-management.com (10.04.2012).